

ידיעון הביטחון הסוציאלי בעולם

גיליון מס' 13 | תשרי תשע"ט - אוקטובר 2018

מאת ד"ר ז'ק בנדלק

פתח דבר

ידיעון הביטחון הסוציאלי בעולם – נייר מידע שמפרסם מינהל המחקר והתכנון של הביטוח הלאומי מדי רבעון – מציג את החדשות בתחום מדיניות הביטחון הסוציאלי במדינות שונות לנוכח האתגרים החברתיים שבהן.

גיליון מס' 13 מוקדש כולו ל**שוויון מגדרי**. לביטחון הסוציאלי יש תפקיד חשוב בקידום השוויון בין גברים לנשים וגם בקידום הזכויות הסוציאליות של בני זוג מאותו המין. בשנים האחרונות מדינות רבות במערב התאימו את החוקים ואת הפרשנויות המשפטיות להם לסוגים חדשים של משפחות, ואחדות ממדינות ה-OECD כבר מכירות בנישואין חד-מיניים ובכך מבטיחות שוויון מגדרי מלא בזכאות לגמלאות מסוימות.

קריאה נעימה,
פרופ' דניאל גוטליב, סמנכ"ל מחקר ותכנון

הקהילה הלהט"בית עדיין סובלת מאפליה בביטחון סוציאלי רק שלוש מדינות ב-OECD מכירות במין "לא מוגדר" בתעודת זהות

זכויות הלהט"בים (לסביות, הומוסקסואלים, טרנסג'נדרים וביסקסואלים) בישראל ובמערב עברו שינויים רבים בשנים האחרונות, בעיקר הכרה הולכת וגדלה בזוגות חד-מיניים ובזכויותיהם מצד מוסדות המדינה ומערכת המשפט. עם זאת, ברוב מערכות הביטחון הסוציאלי בעולם, כמו גם בחוק הביטוח הלאומי הישראלי, יש עדיין הבחנה ברורה בין גבר לאישה והזכויות המוקנות להם אינן זהות. תופעה זו היא בעיקר תוצאה של חקיקה המבוססת על המבנה המסורתי של משפחה ושעדיין לא הותאמה לשינויים במבנה התא המשפחתי.

נייר עבודה שפרסם לאחרונה ארגון ה-OECD¹ מציג סקירה כללית של מצבם החברתי-כלכלי של לסביות, הומוסקסואלים, ביסקסואלים, טרנסג'נדרים ואנשי אינטרסקס (Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex people – LGBTI), בעיקר במדינות המפותחות. המאמר מתייחס לשאלה, האם אוכלוסיית LGBTI נהנית מאותן זכויות של ה-LGBTI ומגלה כי בדומה ל**גילנות** (אפליה על רקע גיל – ageism), אפליה על בסיס מין (sexism) או מגדר (genderism) קיימת ברוב מדינות ה-OECD: זוגות חד-מיניים ומיעוטים מגדריים אכן מופלים לרעה בחיי המשפחה שלהם, בחינוך, בשוק העבודה, בבריאות וגם בביטחון הסוציאלי.

הגדרת מין: ברוב מדינות המערב, הזכאות לגמלאות מוגדרת לפי מין – גבר או אישה. רק שלוש ממדינות ה-OECD מכירות במין **לא מוגדר** בתעודת זהות: אוסטרליה (מ-2011), גרמניה (מ-2012) וניו-זילנד (מ-2012). במדינות אלו נחקקו חוקים האוסרים על אפליה מגדרית והן מקנות זכויות סוציאליות שוות לבני זוג מאותו מין.

נישואים חד-מיניים: נישואים הם עדיין תנאי לזכאות לקצבאות והטבות חברתיות רבות, ולכן

¹ Valfort, M. (2017). LGBTI in OECD countries: A review. *OECD social, employment and migration working papers*, 198. OECD Publishing, Paris
<https://doi.org/10.1787/d5d49711-en>

איסור על נישואין חד-מיניים מפלה לרעה מיעוטים מיניים ומגדריים במערכת הביטחון הסוציאלית. מתחילת שנות ה-2000, רוב מדינות המערב מכירות בחוק בזוגות חד-מיניים ובכך הן מאפשרות להם ליהנות מזכויות חברתיות. מדינות ה-OECD נותרו חלוצות בתחום זה: עד 2016, 17 מ-36 מדינות הארגון הכירו בנישואים חד-מיניים, והן מהוות את הרוב הגדול מ-22 המדינות בעולם המכירות בנישואים אלה.

ידועים בציבור: מדינות רבות ובהן ישראל מכירות במעמד של בני זוג **כידועים בציבור** על-פי תבחינים (קריטריונים) שנקבעו בחוק, ובכך מאפשרות לזוגות חד-מיניים ליהנות מזכויות בדומה לזוגות מעורבים (כגון קצבת שאירים והבטחת הכנסה).

בשנת 2010 יזם ה-OECD פרויקט חדש הבוחן את החסמים לשוויון בין המינים בחינוך, בתעסוקה, ביזמות ועוד (OECD gender initiative). במסגרת הפרויקט הושק פורטל חדש (gender equality) המאפשר לעקוב אחר השוויון בין המינים במדינות הארגון.²

אילו מדינות מובילות בשוויון בין המינים?

התשובה ידועה: מדינות סקנדינביה

מדינות סקנדינביה (Nordic Countries) – דנמרק, פינלנד, איסלנד, נורווגיה ושוודיה – נמצאות זה זמן רב בראש המדינות המובילות בשוויון בין המינים. הן תומכות במפורש בשוויון מגדרי בבית, בעבודה ובמרחב הציבורי, ופעלו במהירות רבה יותר ממדינות אחרות כדי לקדם מטרה זו. דוח חדש של ה-OECD³ מראה, כי המדיניות הנדיבה של מדינות סקנדינביה כלפי משפחות בחמישים השנים האחרונות, עם העלייה בשיעור ההשתתפות של נשים בכוח העבודה, סייעו גם להגדלת התמ"ג לנפש בכ-10%-20%. השוויון בין המינים תורם אפוא גם לצמיחה הכלכלית, ומדינות סקנדינביה הן ההוכחה לכך.

בעשורים האחרונים חמש המדינות הללו הוסיפו להשקיע במעונות מסובסדים לילדים, לפתח שירותי טיפול לקשישים ולממן חופשת לידה נדיבה לשני ההורים בנפרד. המעסיקים והאיגודים המקצועיים גם נרתמו לאפשר לעובדים שעות עבודה גמישות ובכך לסייע להם בחיי המשפחה.

כלכלני הארגון מסכמים: "תוכניות אלו סייעו לצמצם את הפערים בשיעורי התעסוקה בין גברים לנשים במדינות סקנדינביה, שהם כיום הנמוכים ביותר במדינות OECD, כ-4 נקודות אחוז, לעומת ממוצע של 12 נקודות במדינות הארגון. אימהות נוטות יותר להיות מועסקות במשרה מלאה מאשר במדינות אחרות, וזוגות נוטים לחלוק עבודה בשכר וללא שכר (בבית) בצורה שוויונית יותר מאשר ברוב מדינות ה-OECD".

גם בביטחון הסוציאלי מדינות סקנדינביה מובילות, נציג להלן כמה דוגמאות.

² [/http://www.oecd.org/gender](http://www.oecd.org/gender)

³ OECD (2018). *Is the last mile the longest? Economic gains from gender equality in Nordic countries*. OECD Publishing, Paris.

<https://doi.org/10.1787/9789264300040-en>

- **דמי לידה:** מדינות סקנדינביה היו הראשונות לאמץ חופשת לידה נפרדת לאב ולאם והן גם נדיבות מאוד בתקופת הזכאות לתשלום. לדוגמה **בפינלנד:** 161 שבועות לאם ו-9 שבועות לאב.
- **קצבת ילדים:** סכום הקצבה החודשית גבוה במיוחד. **בדנמרק** לדוגמה, קצבת ילד ראשון מהווה 3.5% מהשכר הממוצע, לעומת 1.6% בישראל.
- **טיפול הילדים בבית: בפינלנד ונורווגיה** משולמת קצבה מיוחדת לטיפול הילד בבית עד שימלאו לו 3 (home-care allowance).
- **דמי אבטלה:** התקופה המרבית לתשלום ארוכה במיוחד. לדוגמה, 36 חודשים **באיסלנד** ו-24 חודשים **בנורווגיה**.

עם זאת, ולמרות ההתקדמות הניכרת בעשורים האחרונים, כלכלני ה-OECD מעריכים כי עדיין ארוכה הדרך עד להשגת שוויון מלא בין המינים. כך למשל באיסלנד ובשוודיה, אבות מנצלים פחות מ-30% מחופשת הלידה שהם זכאים לה.

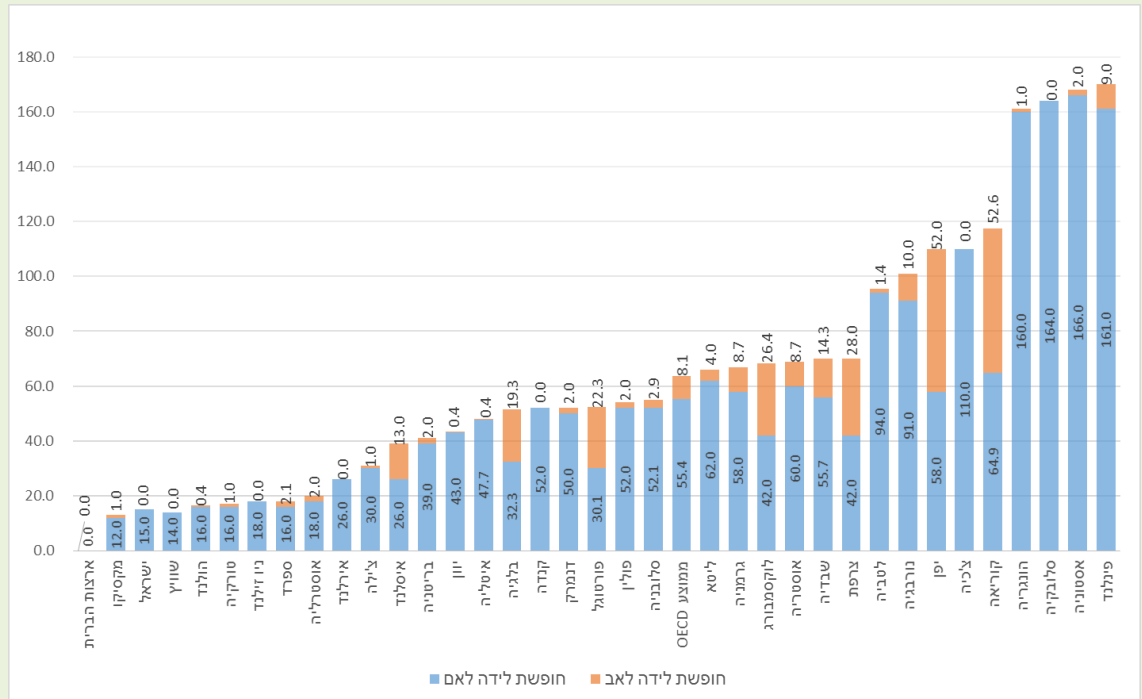
הידעתם?

- **גיל הפרישה:** ב-142 מדינות בעולם גיל הפרישה של גברים ונשים זהה. רק ב-49 מדינות (בהן ישראל), גיל הפרישה בין גברים לנשים שונה.
- **פנסיה:** ב-28 מדינות האיחוד האירופי פער הפנסיה בין גברים לנשים בני יותר מ-65 (gender gap in pensions) הוא 36.6% בממוצע, והוא מוסבר בעיקר בהבדלים בשיעורי התעסוקה ובפערי השכר בין גברים לנשים.
- **סיעוד:** במדינות ה-OECD, 6.6% מהגברים ו-10.1% מהנשים בני ובנות יותר מ-65 מקבלים גמלת סיעוד בבית. בישראל השיעורים גבוהים יותר וגם הפער בין המינים גבוה יותר: כ-22.3% מהנשים לעומת כ-13.8% מהגברים.
- **אבטלה:** בישראל, נשים בלתי מועסקות זכאיות לדמי אבטלה יותר מאשר גברים בלתי מועסקים. ב-2017 כ-35% מהגברים המובטלים קיבלו דמי אבטלה לעומת כ-45% מהנשים המובטלות.
- **משפחה:** בסלובניה, הממשלה מעניקה תעודת הוקרה למפעלים שמיישמים ומממנים **צעדים ידידותיים למשפחה**, כגון שעות עבודה גמישות, שירותי טיפול בילדים, חופשת אימוץ או סיעוד לטיפול בבן משפחה נכה. צעדים אלה מפחיתים את ימי המחלה של העובדים, נשים כגברים, ומגדילים את תפוקתם.

המספרים מספרים – ישראל בעולם: חופשת לידה ביפן ובקוריאה חופשת הלידה לאב הארוכה במדינות ה-OECD

רוב מדינות ה-OECD, מערכת הביטחון הסוציאלי מממנת לאבות חופשה לידה נפרדת מהאם. ב-2017 ממוצע החופשה לאב היה 8.1 שבועות ולאם 55.4 שבועות, אך יש הבדלים ניכרים בין המדינות.

חופשת לידה בתשלום לאם ולאב, מדינות ה-OECD וישראל (שבועות), 2017

חופשת לידה לאב: ביפן ובקוריאה החופשה לאב ארוכה במיוחד, כ-52 שבועות, ובאיטליה ויוון קצרה במיוחד – רק כמה ימים. **ישראל** היא אחת משמונה מדינות ה-OECD שאינה מממנת חופשת לידה לאב בנפרד מהאם.

חופשת לידה לאם: באסטוניה וסלובקיה החופשה לאם ארוכה במיוחד, כ-165 שבועות, וגם **בפינלנד ובקוריאה** – יותר מ-160 שבועות. **בישראל** החופשה לאם היא מהקצרות במדינות ה-OECD (חוץ מארה"ב ומקסיקו) – 15 שבועות בלבד.

למידע נוסף: שוויון מגדרי (gender equality) בספריית הביטוח הלאומי

- ✓ פורת נ' (2018). להט"בים בני הגיל השלישי, דורות, 192, מרץ 2018.
- ✓ מנדל ה' (2013). מנצחות ומפסידות: השפעת מדיניות הרווחה על אי השוויון המגדרי בשכר - השוואה בינלאומית. **ביטחון סוציאלי**, 92, אוקטובר 2013.
- ✓ אנדבלד מ' וגוטליב ד' (2013), **מעמד הכלכלי-חברתי של נשים בישראל 1997-2011**, מחקר לדיון 113, המוסד לביטוח לאומי, אוקטובר 2013.
- ✓ אייזנשטדט מ' וגל ג' (2001). **מגדר במדינת הרווחה בישראל: התפתחויות וסוגיות**. מרכז טאוב.
- ✓ Beckett C. (2015). Assessing the costs in welfare spending for lesbian, gay and bisexual people. **Social Policy & Society**, 14:1, January 2015

חיפוש בקטלוג הספרייה:

<https://www.btl.gov.il/Publications/Syfria/Pages/default.aspx>

מקורות

- פרסומי מינהל המחקר של הביטוח הלאומי
<http://www.btl.gov.il/Publications/Pages/default.aspx>
- OECD Data
- MISSOC: *The EU's Mutual Information System on Social Protection*
- Social Security Administration (SSA) and International Social Security Association (ISSA):
Social Security Programs Throughout the World
- ISSA : *Social Security Country Profiles*
- ILO : *Social security inquiry database*
- European Commission : *European Social Policy Network*